

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ТИЧИНА ВІКТОРІЯ ПАВЛІВНА

УДК 341.12 : 339.92

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
ОРГАНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
ТА РОЗВИТКУ**

12.00.11 «Міжнародне право»

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент **Анакіна Тетяна Миколаївна**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, доцент кафедри міжнародного права.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Сироїд Тетяна Леонідівна**, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, завідувач кафедри міжнародного і європейського права;

кандидат юридичних наук, доцент **Львова Єлизавета Олегівна**, Одеський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, доцент кафедри державознавства і права.

Захист відбудеться «09» квітня 2019 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.03 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися у Навчально-бібліотечному комплексі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84а.

Автореферат розіслано «07» березня 2019 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Н. П. Матюхіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Розвиток сучасних міжнародних відносин характеризується інтенсифікацією міжнародної співпраці, що здебільшого зосереджена на необхідності спільного вирішення низки глобальних проблем сучасності (забезпечення миру та безпеки, захист прав людини, протидія міжнародній злочинності, подолання економічної нестабільності, охорона навколишнього середовища тощо). Однією з найбільш ефективних форм забезпечення такої співпраці й центром об'єднання зусиль різних держав у протистоянні існуючим і новим викликам та загрозам є міжнародні організації.

У світі, що глобалізується, ключова роль належить саме міжнародним економічним організаціям, що виступають форумом для обговорення широкого кола проблем соціально-економічного характеру й пошуку оптимальних шляхів реалізації національних економічних стратегій та удосконалення правових механізмів їх забезпечення. До трійки найвпливовіших міжнародних установ разом із Міжнародним валютним фондом і Світовим банком входить Організація економічного співробітництва та розвитку (далі – ОЕСР), членами якої на сьогодні є 36 найбільш розвинутих країн, частка у світовому ВВП яких становить понад 50 %.

Ураховуючи провідну роль, яку відіграє ОЕСР у міжнародних відносинах, зокрема, її сприяння політичному діалогу та забезпеченню сталого розвитку, серед завдань вітчизняної зовнішньої політики було визначено розширення взаємодії із цією організацією, на виконання якого 15.06.2018 р. між Урядом України та ОЕСР було підписано Угоду про продовження дії Меморандуму про взаєморозуміння щодо поглиблення співробітництва. Цим документом засвідчено взаємну зацікавленість Сторін у подальшій співпраці і бажання України переймати досвід держав-членів і впроваджувати кращі практики ОЕСР для проведення економічних та соціальних реформ. З огляду на це вивчення особливостей міжнародно-правового статусу Організації економічного співробітництва та розвитку, специфіки співпраці з нашою державою є важливим напрямком наукових досліджень. Крім того, актуальність теми зумовлена також проголошеним стратегічним курсом щодо вступу до ЄС та виконанням Україною зобов'язань за Угодою про

асоціацію 2014 р., що передбачає приведення вітчизняного законодавства у відповідність до актів ОЕСР.

Проблеми функціонування міжнародних організацій та їх впливу на внутрішні правопорядки держав-членів традиційно викликають значний інтерес серед учених. У вітчизняній науці міжнародного права вони були предметом вивчення М. В. Буроменського, О. І. Головка-Гавришевої, О. В. Київець, Т. В. Комарової, О. О. Мережка, М. М. Микієвича, В. І. Муравйова, В. М. Стешенка, Т. Л. Сироїд, О. В. Тарасова, О. Я. Трагнюк, О. М. Шпакович, Ю. В. Щокіна, І. В. Яковюка. При цьому значна частина робіт зосереджена на вивченні діяльності міжнародних економічних організацій: Т. М. Анакіна, А. О. Гаркуша, Є. О. Львова, Є. В. Палій, К. В. Смирнова, Е. Е. Тер-Степанян та ін. Правову природу міжнародних організацій, у тому числі економічних, розглядали науковці пострадянського простору: А. Х. Абашидзе, І. П. Бліщенко, М. В. Бобін, В. О. Карташкін, О. М. Мещерякова, Ю. Чжин, Т. М. Нешатаєва, О. О. Шibaєва, В. М. Шумілов та ін.; а також представники європейської та американської доктрини, а саме: Н. Бонуччі, Ф. Зеерстед, А. Кассезе, Я. Клабберз, П. Маланчук, Дж. Сальман, Ж. Тускоз, Н. Уайт, Р. Худворд та ін. Разом із тим у вітчизняній науці міжнародного права на сьогодні немає комплексних досліджень міжнародно-правового статусу Організації економічного співробітництва та розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дисертаційного дослідження визначено згідно з планом науково-дослідних робіт Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого у межах фундаментальної теми «Теоретичні та практичні проблеми сучасного міжнародного права та іноземного конституційного права» (державна реєстрація №0111U000954). Тема дисертації затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 25 грудня 2015 року (протокол № 5).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає у встановленні специфіки міжнародно-правового статусу Організації економічного співробітництва та розвитку, її правової природи, місця в сучасних міжнародних відносинах, а також розкритті особливостей співпраці з Україною та впливу її актів на вітчизняну правову систему.

Для досягнення зазначеної мети поставлені їй послідовно вирішуються такі основні завдання:

- дослідити історико-правові засади заснування і діяльності ОЕСР й надати періодизацію її функціонування;
- визначити місце та роль ОЕСР у сучасних міжнародних відносинах;
- надати характеристику правосуб'єктності ОЕСР у міжнародному праві;
- з'ясувати специфіку організаційно-правової структури ОЕСР;
- встановити юридичну силу актів ОЕСР;
- розкрити особливості співпраці України з ОЕСР;
- визначити правову природу Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та ОЕСР щодо поглиблення співробітництва від 07.10.2014 р.;
- виявити специфіку впливу актів ОЕСР на правову систему України;
- охарактеризувати основні напрямки удосконалення національного законодавства у процесі співпраці з ОЕСР.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані з функціонуванням Організації економічного співробітництва та розвитку.

Предметом дослідження є міжнародно-правовий статус Організації економічного співробітництва та розвитку.

Методи дослідження. Для досягнення наукової об'єктивності результатів використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, що широко застосовуються у сучасній науці міжнародного публічного права. Методологічною основою роботи стали метод об'єктивності, історико-правовий, системно-структурний, діалектичний, формально-логічний, спеціально-юридичний, порівняльно-правовий, соціологічний та інші загальнонаукові та спеціальні методи дослідження.

Метод об'єктивності дозволив встановити вірогідність і повноту інформації, що використовувалася у процесі дослідження. За допомогою історико-правового методу з'ясовано генезу функціонування ОЕСР (підрозділ 1.1) та розвиток співпраці з Україною (підрозділ 3.1). Системно-структурний метод дозволив визначити місце і роль ОЕСР у сучасних міжнародних відносинах

(підрозділ 1.2). Діалектичний метод допоміг з'ясувати особливості організаційно-правової будови й повноваження Організації економічного співробітництва та розвитку (підрозділ 2.2). Формально-логічний метод використано для визначення правової природи ОЕСР, зокрема її правосуб'єктності, юридичної сили рішень (підрозділи 2.1, 2.3). Спеціально-юридичний метод став у нагоді при встановленні змісту документів Організації економічного співробітництва та розвитку, а також для з'ясування особливостей юридичної сили її резолюцій, рекомендацій, висновків, оглядів та інших документів (підрозділ 2.3). Завдяки порівняльно-правовому методу визначено особливості правосуб'єктності ОЕСР поряд з іншими міжнародними міжурядовими організаціями (підрозділ 2.1), специфіку правових відносин з третіми державами, у тому числі Україною (підрозділ 3.1), а також вплив на правову систему України (підрозділ 3.2). Соціологічний метод допоміг виявити сутність та особливості соціальних явищ, їх значення і вплив на діяльність ОЕСР (підрозділ 1.1).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є кваліфікаційною науковою працею, в якій здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягало в з'ясуванні особливостей міжнародно-правового статусу Організації економічного співробітництва та розвитку, її правової природи, місця у сучасних міжнародних відносинах, а також специфіки співпраці з Україною та її впливу на вітчизняну правову систему. На основі проведеного дослідження сформульовано нові положення, які є внеском у доктрину міжнародного права:

уперше:

- визначено правову природу Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та ОЕСР щодо поглиблення співробітництва від 07.10.2014 р. як міжнародного договору, що має рамковий та еволюційний характер, більшість положень якого є нормами «м'якого права»;

- встановлено, що основою виконання актів ОЕСР Україною як не членом цієї організації є принцип *bona fides*, сутність якого полягає в добровільному односторонньому запровадженні в національну правову систему стандартів ОЕСР. Для України такі стандарти становлять *de lege ferenda*, тобто слугують правовою

моделлю прийняття національних нормативно-правових актів, які є бажаними і необхідними;

- обґрунтовано, що вплив актів ОЕСР на правову систему України відбувається через імплементацію: 1) положень міжнародних угод, учасником яких є Україна, що укладені в рамках ОЕСР або за її участі; 2) *acquis* ОЕСР; 3) положень міжнародних договорів України з іншими суб'єктами міжнародного права, що містять бланкетні норми, які відсилають до актів ОЕСР;

- доведено, що імплементація стандартів ОЕСР має важливе значення у контексті реалізації зовнішньополітичного пріоритету щодо вступу України до Європейського Союзу, оскільки вони є частиною правової системи ЄС, до якої має адаптуватися вітчизняне законодавство;

удосконалено:

- періодизацію діяльності ОЕСР, зокрема, запропоновано виділити шість історичних етапів: 1) 1947-1948 рр. – реалізація програми Європейського економічного відновлення («План Дж. Маршалла»); 2) 1948-1961 рр. – функціонування Організації європейського економічного співробітництва як основи заснування ОЕСР; 3) 1961-1973 рр. – діяльність ОЕСР як форми міжурядової співпраці держав в економічній сфері; 4) 1973-1994 рр. – розширення членського складу і посилення інформаційної й аналітичної діяльності ОЕСР; 5) 1994 р. – кінець ХХ ст. – розширення мандату ОЕСР в умовах посилення інтеграційних процесів; 6) початок ХХІ ст. – наш час – перехід до Стратегії глобального партнерства, що спрямована на залучення якомога ширшого кола учасників міжнародних відносин до вирішення соціально-економічних проблем, які стоять перед людством;

- положення про те, що переважна більшість актів ОЕСР містять норми «м'якого права», які впливають на формування правових засад і підвищення стандартів соціально-економічного розвитку держави через широкі дискреційні можливості щодо їх впровадження в національне законодавство та міжнародну практику;

- тезу про те, що організаційно-правова структура ОЕСР має складну будову, що зумовлено широкою предметною компетенцією цієї організації. Вона представлена основними органами, ключову роль серед яких відіграє Рада ОЕСР, розгалуженою мережею спеціалізованих допоміжних органів (близько 200), а також

афілійованими органами та міжнародними міжурядовими організаціями, що мають автономний статус у рамках ОЕСР;

набули подальшого розвитку положення:

- про зростаючу роль міжнародних міжурядових організацій в умовах глобалізації, які залучаються з різним ступенем інтенсивності у вирішенні міжнародно-правових проблем економічного характеру шляхом виконання своїх нормотворчих, контрольних, посередницьких, консультативних, оперативних, інформаційних та інших функцій;

- щодо правової природи ОЕСР як міжнародної міжурядової організації з широкою предметною компетенцією, для якої домінуючою є економічна сфера діяльності. Її особлива роль полягає у виконанні функцій глобального статистичного та аналітичного центру, що розробляє оптимальні моделі розв'язання проблем соціально-економічного розвитку, які отримують закріплення у міжнародних договорах та впроваджуються у національне законодавство;

- щодо змісту поняття «acquis ОЕСР» як сукупності правових (юридично обов'язкових та рекомендаційних) та політичних актів, а також документів, що відображають результати статутної діяльності ОЕСР (тематичні огляди, експертні оцінювання тощо).

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть становити основу для подальших наукових розробок у цій сфері і бути використані:

- у науково-дослідницькій сфері – як основа для подальших наукових досліджень правового статусу Організації економічного співробітництва та розвитку у міжнародному праві;

- у нормотворчій діяльності – для наукового обґрунтування проектів нормативно-правових актів з питань співпраці України й ОЕСР, вдосконалення вітчизняного законодавства у зв'язку з імплементацією стандартів ОЕСР;

- у навчальному процесі – при підготовці підручників і посібників із міжнародного права;

- в інформаційно-аналітичній сфері – для поширення знань про статус ОЕСР серед науковців, працівників державних органів, широкого загалу.

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки і пропозиції, які містяться у дисертації,

обговорювалися та були схвалені на засіданнях кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Ключові положення роботи доповідалися на науковій конференції «I Харківські міжнародно-правові читання, присвячені пам'яті професорів М. В. Яновського і В. С. Семенова» (м. Харків, 27 листопада 2015 р.); міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні організації та міжнародне право 21-го століття: етапи становлення, сучасний стан та перспективи розвитку» (м. Харків, 19 лютого 2016 р.); всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання сучасного розвитку юридичної науки» (м. Харків, 14 квітня 2016 р.); науковій конференції «II Харківські міжнародно-правові читання, присвячені пам'яті професорів М. В. Яновського і В. С. Семенова» (м. Харків, 18 листопада 2016 р.); міжнародній конференції «Угода про асоціацію як інструмент правових реформ в Україні» (м. Харків, 23 жовтня 2017 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації викладені у 10 наукових публікаціях, у тому числі у 4 статтях у наукових періодичних виданнях України, 1 статті у наукових періодичних виданнях інших держав та у 5 тезах доповідей на конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (454 найменування), додатку. Загальний обсяг роботи становить 247 сторінок, з яких 190 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначені її зв'язок із науковими планами і програмами, мета й завдання, об'єкт і предмет, методологія дослідження, новизна та практичне значення одержаних результатів, їх апробація, наведено відомості про публікації.

Розділ 1 «Генеza становлення і функціонування Організації економічного співробітництва та розвитку» складається з двох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Історично-правові засади заснування і діяльності Організації економічного співробітництва та розвитку»*

досліджено передумови заснування ОЕСР і визначено основні історичні етапи правового регулювання її діяльності з урахуванням укладених міжнародних договорів, нормативних актів і політичних документів, що відобразили специфіку правового статусу цієї міжнародної організації у межах відповідного проміжку часу. Відправною точкою у пропонованій періодизації обрано початок реалізації програми Європейського економічного відновлення («План Дж. Маршалла») (1947 р.), що стала поштовхом до заснування ОЕСР, з поступовим перетворенням останньої у міжнародну міжурядову організацію, мандат якої виходить за межі суто економічної сфери та охоплює найважливіші напрямки суспільних відносин. Встановлено, що для сучасного етапу функціонування ОЕСР (початок XXI ст. – наш час) характерним є перехід до Стратегії глобального партнерства, згідно з якою передбачається залучення якомога ширшого кола учасників міжнародних відносин до вирішення соціально-економічних проблем, що стоять перед людством.

У підрозділі 1.2 «Місце і роль Організації економічного співробітництва та розвитку у сучасних міжнародно-правових відносинах» встановлено, що ОЕСР є складовою загальної системи сучасних міжнародних економічних організацій. При цьому вона займає особливе місце, що визначається напрямками її діяльності, формами співпраці з іншими учасниками міжнародних відносин та засобами регулювання і впливу на останні. Зокрема, ОЕСР використовує політико-правові механізми, спрямовані на розвиток міжнародного співробітництва, які ґрунтуються на обміні досвідом і провідною практикою, а також на відкритому діалозі між урядами держав-членів і третіх країн за активної участі інститутів громадянського суспільства.

З'ясовано, що діяльність ОЕСР спрямована на удосконалення процесу вироблення державної політики на основі порівняльного аналізу та сприяння міждержавного діалогу. Її особлива роль полягає у виконанні функцій глобального статистичного й аналітичного центру, що розробляє оптимальні моделі вирішення проблем соціально-економічного розвитку, які отримують закріплення у міжнародних договорах та впроваджуються у національне законодавство.

Розділ 2 «Правова природа Організації економічного

співробітництва та розвитку» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Загальна характеристика правособ'єктності Організації економічного співробітництва та розвитку у міжнародному публічному праві»* розкрито зміст і особливості правового статусу ОЕСР у міжнародному праві. Встановлено, що за правовою природою ОЕСР є традиційною міжнародною міждержавною організацією з широкою предметною компетенцією, головним завданням якої є забезпечення стійкого економічного розвитку. Діяльність цієї організації не обмежується лише економічною сферою і має багатопрофільний і міждисциплінарний характер. Зокрема, вона охоплює такі напрямки, як державна служба, боротьба з корупцією, регіональний розвиток, соціальне забезпечення, охорона здоров'я, міграція, освіта, наука, захист довкілля, біорозмаїття, інновації тощо.

Правособ'єктність ОЕСР розглядається через взаємопов'язані елементи, які разом формують її міжнародно-правовий статус. Зокрема, досліджено договірну правоздатність; здатність вступати у зовнішні зносини з іншими суб'єктами міжнародного права; порядок вступу і припинення членства в Організації; участь у міжнародному правотворчому процесі; правособ'єктність ОЕСР на території її держав-членів; привілеї та імунітети Організації та її персоналу; деліктоздатність.

У підрозділі 2.2 *«Організаційно-правова структура Організації економічного співробітництва та розвитку»* розглянуто систему органів ОЕСР, спираючись на Конвенцію про створення Організації економічного співробітництва та розвитку 1960 р. та Правила процедури 2013 р. З'ясовано, що внутрішньоорганізаційний механізм ОЕСР є традиційним для більшості міжнародних міждержавних організацій. Констатовано, що організаційно-правова структура ОЕСР має складну будову, елементами якої є основні органи, розгалужена мережа спеціалізованих допоміжних органів (близько 200), а також афілійовані органами та міжнародні організації, що мають автономний статус у рамках ОЕСР.

Проаналізовано повноваження Ради ОЕСР як головного органу, постійних комітетів, Секретаріату, у тому числі Генерального Секретаря та його заступників, а також допоміжних органів (основних комітетів, підкомітетів, робочих груп (тимчасових спеціальних або цільових), підгруп, груп експертів). Встановлено, що

важливу роль у діяльності ОЕСР відіграють Директорати, створені з метою координації основних напрямків роботи Організації. Ще однією особливістю є те, що організаційно до ОЕСР входять також спеціальні автономні структури й спеціальні органи, створені в межах та задля досягнення відповідних цілей Організації.

У підрозділі 2.3 «*Акти Організації економічного співробітництва та розвитку*» розкрито правову природу актів ОЕСР, що ухвалюються її керівними та допоміжними органами для досягнення мети і цілей діяльності.

Встановлено особливості основних видів правових актів ОЕСР – рішень та рекомендацій на основі положень Конвенції про створення Організації економічного співробітництва та розвитку 1960 р. і Правил Процедури 2013 р. Встановлено, що за сферою дії вони можуть бути внутрішніми та зовнішніми, а їхніми адресатами можуть бути як держави-члени, так і треті держави й міжнародні організації. З'ясовано, що переважна більшість актів ОЕСР містять норми «м'якого права», які впливають на формування правових засад і підвищення стандартів соціально-економічного розвитку держави через широкі дискреційні можливості щодо їх впровадження в національне законодавство та міжнародну практику.

Досліджено специфіку політичних актів ОЕСР, які фіксують досягнутий рівень згоди держав-членів із актуальної проблематики, визначають узгоджену модель її регулювання на основі кращих національних практик. Виявлено, що окрім правових та політичних актів важливе значення мають документи, що відображають результати статутної діяльності ОЕСР із широкого кола внутрішньодержавних та міжнародних відносин щодо окремої країни або групи країн (тематичні огляди, експертні оцінювання тощо). Вони не лише містять багато цінної аналітичної інформації, а й можуть ставати основою прийняття правових та політичних актів Організації, а також впливати на національне законодавство та враховуватися у практичній діяльності інших міжнародних організацій.

Розділ 3 «Співпраця України з Організацією економічного співробітництва та розвитку» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «*Правові засади співпраці України з Організацією економічного співробітництва та розвитку*»

досліджено особливості співробітництва України з ОЕСР з моменту проголошення незалежності 1991 р. до нашого часу на основі міжнародно-правових актів, що регулюють відносини сторін. Детально розкрито особливості правової природи Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та ОЕСР щодо поглиблення співробітництва від 07.10.2014 р. як основного міжнародного договору, що визначає мету та головні напрямки співпраці. Встановлено, що він має рамковий та еволюційний характер, а більшість його положень є нормами «м'якого права», що не породжують для Сторін конкретних прав і обов'язків, проте здійснюють регулюючий вплив на їхню поведінку та спонукають докладати зусиль у досягненні його мети і цілей.

Охарактеризовано основні форми співпраці на основі Меморандуму 2014 р., а саме через реалізацію науково-дослідних проектів, проведення заходів і семінарів з ініціативи Уряду України; огляд експертами ОЕСР політики і законодавства України і розробку відповідних рекомендацій; використання відповідних правових інструментів ОЕСР; участь України в роботі органів ОЕСР відповідно до застосовних правил і практик ОЕСР; здійснення інформаційного обміну тощо. Розкрито особливості статусу України як держави-партнера ОЕСР та встановлено особливості участі України у допоміжних органах та афілійованих структурах Організації у трьох основних статусах, а саме як запрошена сторона, учасник та асоційований член.

У підрозділі 3.2 *«Вплив Організації економічного співробітництва та розвитку на правову систему України»* встановлено особливості впливу актів ОЕСР на законодавство України через імплементацію міжнародних угод, що прийняті в рамках або за участі ОЕСР, які є обов'язковими для України; імплементацію правового доробку (acquis) ОЕСР; положень міжнародних договорів України з іншими суб'єктами міжнародного права, що містять відсильні норми до актів ОЕСР, серед яких особливе місце посідає Угода про асоціацію між Україною та ЄС.

Охарактеризовано вплив актів ОЕСР на правову систему України в ключових сферах державно-правового розвитку, зокрема, антикорупційна сфера, оподаткування, конкуренція, державні закупівлі, корпоративне управління, податкова система. Виявлено підстави, що впливають на виконання актів ОЕСР Україною,

більшість з яких не є юридично обов'язковими.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення наукового завдання, яке полягало в з'ясуванні особливостей міжнародно-правового статусу Організації економічного співробітництва та розвитку, її правової природи, місця і ролі у сучасних міжнародних відносинах, а також специфіки співпраці з Україною та її впливу на вітчизняну правову систему. Основними науковими й практичними результатами дослідження, отриманими у процесі виконання наукового завдання, є такі:

1. На сучасному етапі в умовах глобалізації зростає роль міжнародних міждержавних організацій, які залучаються з різним ступенем інтенсивності у вирішення міжнародно-правових проблем економічного характеру завдяки виконанню своїх нормотворчих, контрольних, посередницьких, консультативних, оперативних, інформаційних та інших функцій. Серед таких міжнародних організацій одне з провідних місць посідає Організація економічного співробітництва та розвитку, яка впливає на формування і запровадження моделей та стандартів правового регулювання не лише у державах-членах, але й у третіх країнах.

2. Дослідження історико-правових засад заснування і діяльності Організації економічного співробітництва та розвитку дозволяє виділити шість основних етапів її функціонування: 1) 1947-1948 рр. – реалізація програми Європейського економічного відновлення («План Дж. Маршалла»); 2) 1948-1961 рр. – функціонування Організації європейського економічного співробітництва, на основі якої засновано ОЕСР; 3) 1961-1973 рр. – діяльність ОЕСР як форми міждержавної співпраці держав в економічній сфері; 4) 1973-1994 рр. – розширення членського складу й посилення інформаційної та аналітичної діяльності ОЕСР; 5) 1994 р. – кінець ХХ ст. – розширення мандату ОЕСР в умовах посилення інтеграційних процесів; 6) початок ХХІ ст. – наш час – перехід до Стратегії глобального партнерства, реалізація якої передбачає залучення якомога ширшого кола учасників міжнародних відносин до вирішення соціально-економічних проблем, які стоять перед людством. З моменту свого заснування ОЕСР суттєво розширила

свій мандат, що виходить за межі суто економічної сфери та охоплює найважливіші напрямки суспільних відносин). Водночас економічна сфера залишається домінуючим напрямком діяльності Організації.

3. За правовою природою ОЕСР є традиційною міжнародною міжурядовою організацією з широкою предметною компетенцією, головним завданням якої є забезпечення стійкого економічного розвитку. Вона ґрунтується на принципі міжурядового регулювання, який передбачає обов'язкову згоду держав-членів на обов'язковість актів, ухвалених керівними органами, що є важливою гарантією захисту національних інтересів.

4. Організація економічного співробітництва та розвитку відіграє роль глобального статистичного й аналітичного центру, що здійснює прогнозування та моделювання розвитку світової економіки й забезпечує фінансову підтримку у запровадженні кращих світових практик та підтримки сталого розвитку. Результати діяльності ОЕСР відображаються у міжнародних договорах та впроваджуються у національне законодавство як держав-членів, так і третіх країн, а також впливають на формування права інших міжнародних організацій. Найбільш яскраво це проявляється у практиці Європейського Союзу.

5. Організаційно-правова структура ОЕСР має складну будову, що зумовлена широкою предметною компетенцією цієї організації. Вона представлена основними органами, серед яких ключову роль відіграє Рада ОЕСР, розгалуженою мережею спеціалізованих допоміжних органів (близько 200), а також афілійованими органами та міжнародними організаціями, що мають автономний статус у рамках ОЕСР.

6. Переважна більшість актів ОЕСР містять норми «м'якого права», які впливають на формування правових засад і підвищення стандартів соціально-економічного розвитку держави через широкі дискреційні можливості щодо їх впровадження у національне законодавство та міжнародну практику.

7. *Acquis* ОЕСР – сукупність правових (юридично обов'язкових та рекомендаційних) та політичних актів, що відображає кращі національні практики або нові підходи регулювання, а також документів, що ухвалюються у результаті статутної діяльності ОЕСР (тематичні огляди, експертні оцінювання тощо). Вони мають вплив на національне право держав-членів та третіх держав і міжнародних

організацій, з якими ОЕСР здійснює міжнародну співпрацю.

8. Україна є державою-партнером ОЕСР, що передбачає право участі у роботі окремих допоміжних органів та афілійованих організаціях ОЕСР. При цьому обсяг її прав та обов'язків є диференційованим та визначається відповідним статусом («запрошена сторона», «учасник» або «асоційований член»), який залежить від рівня відповідності національного законодавства та механізму його реалізації критеріям участі у відповідних структурних підрозділах ОЕСР. Статус асоційованого члена передбачає найширші повноваження та має важливе як юридичне, так і політичне значення, оскільки є презумпцією того, що держава відповідає високим стандартам Організації у певній сфері, поділяє і реалізує відповідні правові механізми на національному рівні.

9. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та ОЕСР щодо поглиблення співробітництва від 07.10.2014 р. є міжнародним договором, оскільки прийнятий відповідно до норм звичаєвого міжнародного права, які відображені у Віденській конвенції про право міжнародних договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р.; має чітку структуру, характерну для міжнародного договору (преамбулу, основну частину, в якій визначені мета, основні напрямки та форми співробітництва, а також заключні положення щодо відповідальності сторін, строку дії, внесення поправок, припинення дії); його предметом є взаємні права та обов'язки сторін. Про намір української сторони надати Меморандуму юридично обов'язкової сили свідчить факт реєстрації МЗС України і включення до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів як міжнародного договору; продовження його дії міжнародною угодою; деталізація його положень у Плані дій з поглиблення співробітництва між Урядом України та ОЕСР від 22.04.2015 р.

10. Особливістю Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та ОЕСР щодо поглиблення співробітництва від 07.10.2014 р. є його рамковий та еволюційний характер, оскільки його норми окреслюють сучасний стан відносин між Сторонами та визначають можливі і майбутні напрямки співпраці у конкретних галузях, перелік яких може бути розширений із урахуванням досягнутого прогресу щодо реалізації плану заходів із виконання положень цього акту. За змістом більшість положень цієї угоди є

нормами «м'якого права», що не породжують для Сторін конкретних прав та обов'язків, проте здійснюють регулюючий вплив на їх поведінку та спонукають докладати зусиль у досягненні його мети і цілей.

11. Вплив актів ОЕСР на правову систему України відбувається через імплементацію у національне законодавство: 1) положень міжнародних угод, учасником яких є Україна, що укладені в рамках ОЕСР або за її участі; 2) *acquis* ОЕСР; 3) положень міжнародних договорів України з іншими суб'єктами міжнародного права, що містять відсильні норми до актів ОЕСР.

12. Основою виконання актів ОЕСР, більшість з яких не має юридично обов'язкової сили для України як не члена цієї організації, є принцип *bona fides*, сутність якого полягає в добровільному односторонньому запровадженні в національну правову систему стандартів ОЕСР, що концентровано відображають кращі практики правового регулювання у ключових сферах сучасних суспільних відносин. Для України такі стандарти становлять *de lege ferenda*, тобто слугують правовою моделлю прийняття національних нормативно-правових актів у відповідних сферах, що в умовах розбудови демократичної правової держави та її інтеграції в світову систему господарювання є бажаними і необхідними.

13. Співпраця України з ОЕСР має важливе значення у контексті реалізації зовнішньополітичного пріоритету щодо вступу до Європейського Союзу. Імплементація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 2014 р. вимагає адаптації вітчизняного законодавства до правового доробку ОЕСР, який одночасно має засадничий характер у праві ЄС. Крім того, Європейський Союз використовує аналітичні огляди ОЕСР, її рекомендації та статистичні дані при оцінці прогресу у виконанні зобов'язань за міжнародними договорами і поглиблення співробітництва, а також визначенні ступеня відповідності держави критеріям членства в ЄС.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких відображено основні результати дослідження:

1. Тычина В. П. Историко-правовые основы учреждения и функционирования Организации экономического сотрудничества и развития. *Legea și viața*. 2016. № 9. С. 144–148.

2. Тычина В. П. Роль Організації економічного співробітництва та розвитку в умовах глобалізації міжнародних економічних відносин. *Право і суспільство*. 2016. № 5. С. 209–214.

3. Тычина В. П. Міжнародна правосуб'єктність Організації економічного співробітництва та розвитку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2017. Випуск 46. Том 2. С. 166–170.

4. Тычина В. П. Правова характеристика рекомендацій Організації економічного співробітництва та розвитку. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2017. № 26. С. 123–126.

5. Тычина В. П. Развитие двосторонніх міжнародно-правових відносин України з Організацією економічного співробітництва та розвитку. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2018. № 1. С. 168–175.

Публікації, які відображають апробацію результатів дослідження:

1. Тычина В. П. Загальна характеристика співпраці Організації економічного співробітництва та розвитку з Україною. *Актуальні проблеми сучасного міжнародного права*: зб. наук. ст. за матеріалами І Харків. міжнар.-прав. читань, присвячених пам'яті професорів М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 27 листопада 2015 р.: у 2 ч. редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, В. І. Самощенко та ін. Харків: Право, 2015. Ч. 1. С. 336–341.

2. Тычина В. П. Місце Організації економічного співробітництва та розвитку у сучасних міжнародно-правових відносинах. *Міжнародні організації та міжнародне право 21-го століття: етапи становлення, сучасний стан та перспективи розвитку*. Матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (19 лютого 2016 р.). Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2016. С. 166–168.

3. Tychna Viktoriia. The International Legal Status of the Organization for Economic Cooperation and Development. *Актуальні питання сучасного розвитку юридичної науки*: матеріали Всеукр.

наук.-практ. конф. Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 14 квітня 2016 р. Харків: НЮУ ім. Ярослава Мудрого, 2016. С. 96–98.

4. Тичина В. П. Організаційно-правова структура Організації економічного співробітництва та розвитку. *Актуальні проблеми сучасного міжнародного права*: зб. наук. ст. за матеріалами II Харк. міжнар.-прав. читань, присвяч. пам'яті проф. М. В. Яновського і В. С. Семенова, Харків, 18 листопада 2016 р.: у 2 ч. редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, В. І. Самощенко та ін. Харків: Право, 2016. Ч. 2. С. 170–176.

5. Тичина В. П. Міжнародно-правові аспекти співробітництва між Європейським Союзом та Організацією економічного співробітництва та розвитку. *Угода про асоціацію як інструмент правових реформ в Україні*: зб. ст. та тез наук. повідомл. за матеріалами Міжнар. конф., м. Харків, 23 жовт. 2017 р. редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк, Т. М. Анакіна, О. Я. Трагнюк. Харків: Право, 2017. С. 180–191.

АНОТАЦІЯ

Тичина В. П. Міжнародно-правовий статус Організації економічного співробітництва та розвитку. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 «Міжнародне право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2019.

Дисертація присвячена дослідженню особливостей міжнародно-правового статусу Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), її правової природи, місця і ролі у сучасних міжнародних відносинах, а також специфіки співпраці з Україною та її впливу на вітчизняну правову систему.

Досліджено етапи становлення й еволюції Організації економічного співробітництва та розвитку, її місце і роль у сучасних міжнародно-правових відносинах в умовах посилення глобалізації. Визначено правову природу ОЕСР, діяльність якої в сучасних умовах набула багатопрофільного і міждисциплінарного характеру. Надано характеристику її правосуб'єктності у міжнародному праві. Встановлено особливості організаційно-правової структури

Організації економічного співробітництва та розвитку, досліджено статус та повноваження її основних і спеціалізованих допоміжних органів, а також афілійованих органів й міжнародних організацій, що мають автономний статус у рамках ОЕСР. Виявлено особливості рішень Організації та визначено їх юридичну силу. Розкрито специфіку правового регулювання співпраці України з ОЕСР, визначено правову природу Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України та ОЕСР щодо поглиблення співробітництва від 07.10.2014 р. Охарактеризовано вплив Організації економічного співробітництва та розвитку на правову систему України.

Ключові слова: Організація економічного співробітництва та розвитку, міжнародна міжурядова організація, рішення міжнародних організацій, *acquis* ОЕСР, співпраця України та ОЕСР.

АННОТАЦИЯ

Тычина В. П. Международно-правовой статус Организации экономического сотрудничества и развития. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.11 «Международное право». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2019.

Диссертация посвящена исследованию особенностей международно-правового статуса Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР), ее правовой природы, места и роли в современных международных отношениях, а также специфики сотрудничества с Украиной и ее влияния на отечественную правовую систему.

Изучены этапы становления и эволюции Организации экономического сотрудничества и развития, ее место и роль в современных международно-правовых отношениях в условиях углубления глобализации. Определена правовая природа ОЭСР, деятельность которой в современных условиях приобрела многопрофильный и междисциплинарный характер. Охарактеризована ее правосубъектность в международном праве. Раскрыты особенности организационно-правовой структуры,

исследованы статус и полномочия ее основных и специализированных вспомогательных органов, а также аффилированных органов и международных организаций, имеющих автономный статус в рамках ОЭСР. Выявлены особенности решений Организации и определена их юридическая сила. Раскрыта специфика правового регулирования сотрудничества Украины с ОЭСР, определена правовая природа Меморандума о взаимопонимании между Правительством Украины и ОЭСР по углублению сотрудничества от 07.10.2014 г. Охарактеризовано влияние Организации экономического сотрудничества и развития на правовую систему Украины.

Ключевые слова: Организация экономического сотрудничества и развития, международная межправительственная организация, решения международных организаций, *acquis* ОЭСР, сотрудничество Украины и ОЭСР.

SUMMARY

Tychyna V. P. International legal status of the Organisation for Economic Cooperation and Development. – Qualification Scientific Work on the Rights of Manuscript.

The thesis for a degree of Candidate of Legal Sciences, specialty 12.00.11 «International Law». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2019.

The thesis is devoted to the study of peculiarities of the international legal status of the Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), its legal nature, the place in modern international relations, as well as the specifics of cooperation with Ukraine and its impact on the domestic legal system.

The stages of formation and evolution of the Organization for Economic Cooperation and Development and its place and role in modern international legal relations in the conditions of deepening of globalization are revealed. The legal nature of the OECD, whose activities in modern terms have become multidisciplinary and interdisciplinary, have been identified.

The characteristic of legal personality in the international law and the national law of the participating states is given. It is determined that OECD is an international intergovernmental organization with a broad

scope of competences, for which the economic sphere is dominant. Its special role is to implement the functions of the global statistical and analytical center that develops optimal models of solving problems of social and economic development. These models are codified in international treaties and implemented into national laws.

The peculiarities of the organizational and legal structure of the Organization for Economic Cooperation and Development are researched. It is proved that such complex structure is determined by the wide subject competence of this Organization. It is represented by the main bodies, among which the OECD Council, an extensive network of specialized subsidiary bodies (about 200), as well as affiliated bodies and international organizations with autonomous status within the framework of the OECD.

The vast majority of OECD acts are «soft law» by their nature which affects the formation of legal principles for raising the standards of socio-economic development of the states through broad discretionary possibilities for their implementation in national law and international practice. It is proposed to use the concept of «OECD acquis» to refer to a set of legally binding and advisory acts that reflects best national practices or new approaches to legal regulation and has a significant impact on the legal systems of Member States as well as third countries.

It is confirmed that Ukraine's cooperation with the OECD plays an important role in the context of the implementation of foreign policy priority to join the European Union. It is because of OECD standards at the same time are the part of the EU legal system, to which national legislation is adapting. It is determined that legal nature of the Memorandum of Understanding between the Government of Ukraine and the OECD on deeper cooperation from 07.10.2014. It is an international treaty, which has a framework and evolutionary character, most of the provisions of which are soft law.

Key words: Organization for Economic Cooperation and Development, international intergovernmental organization, international organization's decisions, acquis OECD, cooperation of Ukraine and OECD.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент
О. Я. Трагнюк

Підписано до друку 25.02.2019 р. Формат 60x90 1/16.
Папір офсетний. Надруковано на ризографі.
Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 288.

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
Україна, 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77